

הוספה
מיוחדת

עמ' כב

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרכב
ערש"ק פרשת ויחי ה'תשע"ח

"לא בני בניו" - ומה עם מנשה ואפרים?

הכח שנותרים לוי ויוסף בזמן הגלות

הכשר מצוה לשי' הבבלי והירושלמי

דברים היוצאים מן הלב

פתח דבר

בעז"ה.

לקראת שבת קודש פרשת ויחי, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרכב), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות

סניף ארץ הקודש
ת.ד. 2033
כפר חב"ד 6084000
03-738-3734
Likras@likras.org

Or Hachasidus

Head Office
1469 President St. #BSMT
Brooklyn, NY 11213
United States
(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

"בניו ולא בני בניו" - ומה עם מנשה ואפרים?

לר"י שהשבטים נשאו את אחיותיהם - האם נשאו נכדי יעקב את ארונו? / אם בני בנים הרי הם כבנים מדוע מפרש רש"י "בניו - ולא בני בניו"? / ביאור שיטות רבי יהודה ורבי נחמיה בנוגע לנשיאת ארונו של יעקב

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 261 ואילך)

ח. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

תעלא - השפץ והפקח שבחיות / "שני בניך - לי הם" מפני ש"ואקברה שם"

ט. יינה של תורה.....

הכח שנותנים לוי ויוסף בזמן הגלות

לוי ויוסף מרוממים משעבוד וגלות / שבט לוי נותן כח ועוז להשלים את מטרת השעבוד / יוסף מעניק את הכח להתרומם ולהתבדל מחשכת הגלות / להשאר ב"בית אבי", ומאריך להתעלות "בארץ עניי"

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ב עמ' 235 ואילך)

יג. פנינים דרוש ואגדה.....

פעולת המצוות וחוקי הטבע / "קברו קברייא" בעבודת ה'

יד. חידושי סוגיות.....

חילוק בין בבלי לירושלמי בענין הכשר והכנה למצוה

יבאר החילוק בין בבלי לירוש' סוף קידושין דאזלי לשיטתייהו כאן בענין אי ההוה מכריע את העתיד או לאו, ויבאר החילוק היוצא מזה בדיני הכשר והידור מצוה / עפ"ז יחדש עומק בפלוגתא בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן בפרשתנו, ויסיק נפק"מ לענין דין קרבנות כשאפשר לבנות מזבח ולא בית

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו עמ' 447 ואילך)

יח. תורת חיים.....

דברים היוצאים מן הלב / וידבר על לשון דברים המתקבלים על הלב (ויחי נ, כא. רש"י)

כ. דרכי החסידות.....

"חי חי יודוך - ב' פעמים ח"י עולה ל"ז" / יודוך (ויחי מט, ח)

כב. הוספה - שיחות קודש.....

חמימות בקדושה ובלעזמות זה

לקט דברות קודש אודות מעלת החיות והחמימות בעבודת השי"ת וגודל החסרון ב"קרירות"

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

"בניו ולא בני בניו" – ומה עם מנשה ואפרים?

לר"י שהשבטים נשאו את אחיותיהם – האם נשאו נכדי יעקב את ארונו? /
אם בני בנים הרי הם כבנים מדוע מפרש רש"י "בניו – ולא בני בניו"? / ביאור
שיטות רבי יהודה ורבי נחמי' בנוגע לנשיאת ארונו של יעקב

בפרשתנו מספר הכתוב על מה שאירע לאחר פטירת יעקב: "ויעשו בניו לו כן
כאשר צום. וישאו אותו בניו ארצה כנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה" וגו' (נ,
יב-יג). ומפרש רש"י:

"וישאו אותו בניו – ולא בני בניו, שכך צום: אל ישא ממתי לא איש מצרי ולא אחד
מבניהם שהם מכנות כנען, אלא אתם. . . לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון,
ויוסף לא ישא, שהוא מלך; מנשה ואפרים יהיו תחתיהם".

ולפום ריהטא נראה, שסתרי דברי רש"י אהדדי:

בתחילה כותב רש"י – "וישאו אותו בניו ולא בני בניו", היינו, שמלשון הכתוב "וישאו
אותו בניו" למדים שדוקא בניו השתתפו בנשיאת הארון ולא נכדיו; אמנם בסיום דבריו
הוא אומר להדיא שגם מנשה ואפרים, בני יוסף, השתתפו בנשיאה זו!

ויש ליישב (ראה גם נחלת יעקב כאן) על פי דברי יעקב שבתחילת הסדרה (מח, ה): "אפרים
ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו, שמנשה ואפרים נחשבים הם בכלל "בניו" של
יעקב, כמו ראובן ושמעון (ראה רש"י שם).

ב. עוד אפשר לומר, ע"פ דברי רש"י בפ' וירא (כ, יב), בפירוש דברי אברהם על שרה
שהיא "בת אבי" – דלכאורה, לא היתה בת אביו, אלא בת אחיו – ש"בני בנים הרי הם

כבנים, ולכן שרה נחשבת כבת של תרח אבי אברהם, כיון שהיתה נכדתו: בת בנו הרן; ומעתה מובן גם בנידון דידן, שמנשה ואפרים – שהיו בני בניו של יעקב – נכללים שפיר במה שנאמר "וישאו אותו בניו".

ועל כרחק צריכים אנו לומר כן, דהנה רש"י כאן כותב שהטעם שהנכדים לא השתתפו בנשיאת יעקב הוא משום שאמותיהם היו **כנעניות**;

וידוע (ראה רא"ם ונחלת יעקב כאן) שענין זה במחלוקת שנוי (כמו שהביא רש"י בפירושו לפ' וישב לו, לה), ודברי רש"י מתאימים הם רק לשיטת רבי נחמ' שבני יעקב נשאו כנעניות לנשים – ואילו לדעת רבי יהודה, שהשבטים נשאו את אחיותיהם לנשים, לא הי' פגם בבניהם ולא היתה מניעה שישתתפו בנשיאת הארון של יעקב.

ובכן, כיצד יפרש רבי יהודה את לשון הכתוב "וישאו אותו בניו"? – לפי דרכנו מובן, שבלשון "בניו" נכללים גם נכדיו, כי "בני בנים הרי הם כבנים".

אך מעתה יקשה לאידך גיסא: מה הכריח את רש"י – אליבא דרבי נחמ' – לפרש ש"וישאו אותו בניו" ממעט את בני בניו?

ג. ויש לבאר, שרבי נחמ' לשיטתו אזיל – ומצינו בכמה מקומות בפירוש רש"י על התורה שמביא את רבי נחמ' אשר מדייק בלשון הכתוב עד מאוד, וחולק בזה על רבי יהודה.

ודוגמא בולטת היא בפרשת עקב (יא, ו), ששם מדובר על דתן ואבירם שנבלעו בארץ: "אשר עשה לדתן ולאבירם . . אשר פצתה הארץ את פי', ותבלעם . . בקרב כל ישראל". ובפירוש רש"י:

"בקרב כל ישראל - כל מקום שהי' אחד מהם בורח, הארץ נבקעת מתחתיו ובוֹלַעֶתוּ, אֵלּוּ דברי רבי יהודה. אמר לו רבי נחמ': והֲלֹא כבר נאמר 'ותפתח הארץ את פי', וְלֹא 'פיותי'! אמר לו: ומה אני מקיים 'בקרב כל ישראל'? אמר לו: שנעשית הארץ מדרון כמשפך, וכל מקום שהי' אחד מהם, הי' מתגלגל ובא עד מקום הבקיעה".

הרי שרבי נחמ' מדייק בלשון הכתוב יותר מרבי יהודה, ולכן הוא ממאן בפירושו של רבי יהודה – בגלל הדיוק בלשון "ותפתח הארץ את פי'", שמזה לומד שהי' לה פה אחד בלבד (ואילו רבי יהודה לא חושש לדיוק זה, ונתבאר בארוכה בשיחת ש"פ עקב (תשכ"ו)).

וכן הוא בהאי סוגיא גופא, במחלוקתם מי היו הנשים של בני יעקב – וכמו שהביא רש"י בפ' וישב, על הפסוק (לו, לה) "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו":

"רבי יהודה אומר, אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ונשאום; רבי נחמ' אומר, כנעניות היו, אֵלּא מהו 'וכל בנותיו' – כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרא לַחֲתָנוּ

בנו ולכלתו בתו".

לכאורה הסברא נותנת כדעת רבי יהודה, שהשבטים נשאו את אחיותיהם ולא מבנות כנען – שהרי אברהם מיאן שיצחק בנו ישא מבנות כנען, וכן יצחק התנגד לכך שיעקב ישא מבנות כנען, ולא מסתבר כלל שבניהם השבטים ילכו וישאו מבנות כנען [וכקושיית הש"ס (פסחים נ, א): "אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק, בא יצחק והזהיר את יעקב, ויהודה אזיל ונסיב"?].

אמנם רבי נחמי' סובר שהיו נשים כנעניות לבני יעקב, מכח דיוק בלשון הכתוב: כיון שהכתוב אומר "ובל בנותיו" (ולא "בנותיו" סתם), הרי משמע שבא לאחד שוג נוסף ב"בנותיו" של יעקב ונבשלמא זה שנאמר "בל בניו" – מובן שבא לרבות בזה את כל סוגי הבנים, גם אלו שהשתתפו במכירת יוסף – וגם אלו שלא היו להם חלק בזה, אך למה צריך ריבוי מיוחד לענין "בל בנותיו"?];

ולכן הוא מפרש, שמלבד הבנות כפשוטו היו ליעקב גם כלות מבנות כנען – שהן אינן בנות כפשוטו ונקראות "בנות" רק משום "שאין אדם נמנע לקרוא לכלתו בתו", ואותן בא הכתוב לרבות בתיבת "ובל" (אמנם רבי יהודה לא מתחשב בדיוק זה של "ובל בנותיו", כי שיטת לימודו של רבי יהודה היא לשים דגש על הענין בכללותו, ולא כל כך בדיוקים פרטיים כגון אלו).

ד. ונחזור לעניננו, שכיון שדרכו של רבי נחמי' לדייק מאוד בלשון הכתוב, הרי גם בבירור דידן הוא מדייק שתיבת "בניו" – בפסוק "וישאו אותו בניו" – מיותרת היא (ראה גם משכיל לדוד):

הרי בפסוק הקודם כבר נאמר "ויעשו בניו לו כן כאשר צום", ואם כן, הרי להכתוב לומר "וישאו אותו ארצה כנען" בלי להוסיף תיבת "בניו", שהרי כבר ידוע לנו קודם שב"בניו" עסקינן!

ומזה שחזר הכתוב תיבת "בניו" עוד הפעם, מדייק רבי נחמי' שזה נאמר לשם הדגשה: דוקא בניו – ולא בני בניו, והטעם לזה מתאים לשיטתו – שנכדיו של יעקב היו מבנות כנען, ולכן לא רצה יעקב שישתתפו נכדיו אלו בנשיאת ארונו.

אך רבי יהודה לשיטתו הכללית שאין לדייק כל כך (ויש לפרש שכן הוא סגנון המקרא לעתים לכפול לשונו), ולכן לדעתו יש להשאיר את תיבת "בניו" כמו בכל מקום – שכוללת היא גם בני בנים, ומתאים הדבר לשיטתו בענין נכדים אלו שלא היו מזרע כנען, וק"ל.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

תעלא - השפל והפקה שבחיות

ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל
על ראש המטה

וישתחו ישראל - תעלא בעידני' סגיד לי'
(מז, לא. רש"י)

במפרשי רש"י (גו"א, רא"ם, ועוד) שקו"ט במה
שהביא רש"י דוגמא משועל דווקא, ומה מוסיף
משל זה בהבנת הדברים.

ויש לומר בביאור הדבר:

בתחילת כתוב זה נאמר "ויאמר השבעה לי
וישבע לו", והקשו המפרשים, וכי חשד יעקב את
יוסף שלא יקיים את דברו עד שהוצרך להשביעו
על זה? אלא שפשוט דשבועה זו לא מפני חשד
היתה, אלא מפני שיוסף ה' רק משנה למלך, וכיון
שרצונו של פרעה ה' שיעקב ייקבר במצרים (ראה
רש"י לקמן ג, ו), לכן השביע יעקב את יוסף - כדי
לסעדו ולחזקו שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה
ולמלאות רצון אביו. וכפי שרואים בטבע בני אדם,
שהנשבע לעשות איזה דבר, הרי השבועה מחזקת
אותו בתוקף מיוחד, שלא יתפעל משום דבר
שיעמוד לנגדו וימלא את שבועתו.

ועפ"ז יש לומר, שזהו ג"כ תוכן השתחוואת
יעקב ליוסף מפני ש"תעלא בעידני' סגיד לי":
כמו שמטרת השבועה היתה לחזק את יוסף, הנה
לחזק את יוסף עוד יותר, השתחוואת אליו, שבוזה
עורר אצל יוסף מדה של התנשאות, שירגיש עצמו
כ"מלך" בענין זה, באופן ששום דבר לא יוכל
לעמוד כנגדו.

וזהו גם תוכן הענין ד"תעלא בעידני' סגיד
לי", דהשועל, להיותו "השפ"ל שבחיות" (לי הרא"ם
כאן), הנה "בעידני'" - בזמן שהוא המולך, צריכים
לחזקו ביותר, ולכן "תעלא (דוקא) בעידני' - סגיד
לי". וכן יוסף, שעם היות שלגבי יעקב נחשב
כ"תעלא", מ"מ, בענין זה - "בעידני'" - צריכים
להשתחוות לו.

ויש להוסיף עוד טעם שנקט רש"י "תעלא" דוקא,
שבא בזה לרמוז, דנוסף על מדה יתירה של תוקף,
צ"ל בענין זה גם התחכמות יתירה, כדי לסדר את
קבורת יעקב באופן שמלכתחילה לא תהי' מניעה על
זה. ולכן המשיל רש"י את יוסף ל"תעלא", כי השועל
הוא ה"פקה שבחיות" (ברכות סא, ב).

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 211 ואילך)

"שני בניך - לי הם" מפני ש"ואקברה שם"

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים גו'
לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי
גו' ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל גו' בדרך גו'
ואקברה שם בדרך גו'

(מח, ה"ז)

המפרשים (יריעות שלמה, גו"א, דברי דוד, באר היטב,
ועוד) תמהו, מדוע אמר יעקב דברי התנצלות ליוסף
על קבורת רחל בבית לחם בהמשך לדבריו על
מנשה ואפרים, הרי הו"ל ליעקב לומר דברים אלו
כשהשביע את יוסף "ונשאתני ממצרים וקברתני
בקבורתם", ולא במעמד זה - שבו לא הזכיר כלל
על קבורתו אלא רק דברי ברכה, ואשר אפרים
ומנשה יכנסו לחשבון שאר השבטים?

ויש לומר הביאור בזה, שבכך רמז יעקב ליוסף
את הטעם לזה ש"שני בניך הנולדים לך בארץ
מצרים עד בואי אליך מצרימה" זכו לזכות גדולה
כזו - "לי הם":

זה שגם בנים שנולדו בארץ מצרים ("עד בואי
אליך") נכנסים "בחשבון שאר בני", הוא מפני
זכותה של רחל, דכיון שהיא היתה מוכנה לוותר
על הזכות להיקבר ביחד עם יעקב, ובמקום זה
להיקבר בדרך, שלא ביחד עם יעקב, כדי "שתהא
לעזרה לבני", לכן זכתה, שבני בנה שנולדו
"בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה" - ולא
בסמיכות ליעקב, גם הם יחשבו כ"לי הם".

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ל עמ' 238)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

הכח שנותנים לוי ויוסף בזמן הגלות

לוי ויוסף מרוממים משעבוד וגלות / שבט לוי נותן כח ועוז להשלים את מטרת השעבוד / יוסף מעניק את הכח להתרומם ולהתבדל מחשכת הגלות / להשאר ב"בית אבי", ומאידך להתעלות "בארץ עניי"

סדר נשיאת ארונו של יעקב אבינו ע"ה הי' על פי ציוויו שציווה קודם מותו, ובו פירט מי יישא את הארון, ומי לא יישאנו, ובאיזה מקום יעמוד כל אחד מנושאי הארון. נושאי הארון היו בניו של יעקב, והוא שנאמר "וישאו אותו בניו – בניו ולא בני בניו". אמנם שניים מבני יעקב לא נשאו את ארונו, שכן ציווה יעקב: "לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון [העדות], ויוסף לא ישא שהוא מלך", ומכיוון שלוי ויוסף אינם יכולים לשאת, ציווה ש"מנשה ואפרים יהיו תחתיהם" (פרשתנו נ, יג ובפרש"י). וסיפור זה תמוה הוא ביותר:

נשיאת הארון היא מצווה גדולה (ראה יו"ד ס' שנח ס"א ובש"ך שם ועוד), ובפרט ארון של אביו, ואם כן מדוע מנע יעקב מלוי לשאת את הארון רק מטעם שבניו יהיו נושאים את ארון העדות. ותגדל התמיהה בנוגע ליוסף שעליו הי' ציווי מפורש מיעקב "ונשאתני ממצרים", ואיך מנעו יעקב מלשאת מיטתו ולקיים את ציוויו?

ומוכרחים לומר, אשר במה שהמשיך יעקב וציווה "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם", לא נתכוון יעקב שיהיו במקום לוי ויוסף, אלא אדרבא – שמנשה ואפרים יהיו שלוחיהם של לוי ויוסף, עד שיחשב הדבר כאילו לוי ויוסף עצמם נושאים את ארון אביהם.

אלא שבזה גופא יש לברר: אם לוי ויוסף שייכים אל נשיאת הארון, הרי יש להם לשאת את הארון בעצמם, ואם אינם שייכים לעניין זה, מה להם למנות שלוחים שיהיו תחתיהם?

לוי ויוסף מרוממים משעבוד וגלות

לוי ויוסף היו מרוממים ונעלים משעבוד מצרים:

יוסף הי' מלך, ועל כן "כל זמן שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של מצרים, מת יוסף נתנו עליהם משוי" (שמות רבה פ"א, ד).

וגם לוי הי' נעלה מן השעבוד, כפי שמצינו ש"כל זמן שהי' אחד השבטים קיים לא הי' שעבוד", ומכיוון ש"לוי האריך ימים על כולם" (רש"י שמות ו, טז), נמצא שהוא מנע את השעבוד יותר מכולם. וטעם הדבר הוא, משום שעבודתו הרוחנית של לוי שוללת יותר את עניין השעבוד. והתבטא דבר זה גם אצל כל בני שבטו, במה ש"מלאכת שעבוד מצרים לא הייתה על שבטו של לוי" (רש"י שמות ה, ד).

והנה, עניין שעבוד מצרים התחיל מיום שמת יעקב אבינו, שכל משך חיי יעקב היו בני ישראל במצב נעלה, ופרעה הבטיחם "ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים" (ויגש מה, יח), ו"כיוון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם" (רש"י ריש פרשתנו) [אמנם אין מדובר כאן על השעבוד בפועל, שהתחיל רק לאחר מיתת לוי, וכמובא למעלה].

וממילא אי אפשר שלוי ויוסף יהיו מנושאי ארון יעקב, כי הם אינם שייכים לשעבוד, ואינם יכולים להיות מנושאי הארון וממבשרי שעבוד מצרים. אלא שמכל מקום, היו צריכים למנות שלוחים תחתיהם לנשיאת הארון, ובוה גופא את מנשה ואפרים דייקא, וכפי שיתבאר לקמן.

שבט לוי נותן כח ועוז להשלים את מטרת השעבוד

להבנת העניין, יש להעמיק תחילה במשמעות הדבר מה ששבט לוי לא נשתעבד, שאין פירושו שפרשו מגלותם של ישראל, אלא שבגלות ושעבוד גופא הי' לשבט לוי תפקיד אחר משאר השבטים.

דהנה, מטרת עניין גלות מצרים בכלל אינה לענות ח"ו את בני ישראל ולהצר להם, אלא היא ירידה לצורך עלי', שעל ידי שיצטרפו ב"כור הברזל" (ואתחנן ד, כ), יזדככו ויתעלו בעילוי גדול עד מאוד – "ואנכי אעלך גם עלה" (ויגש מו, ד).

אמנם, ישנו חשש גדול שקושי השעבוד יגרום לבני ישראל נפילה וירידה עד שישתקעו בטומאת מצרים רח"ל. וזאת הייתה תעודתם של בני לוי, שהיו שותפים לגמרי בכל עניין הגלות, אלא שתפקידם לא התבטא בעבודה קשה, כי אם בכך שהיו משפיעים לעם ומחזקים אותם שלא ייטמעו בטומאת מצרים, וינצלו את הגלות להתעלות הרצוי'.

שבט לוי היו תמיד חכמי העם וזקניהם, וגם לאחר יציאת מצרים היו מורי תורה

ועובדים במשכן ומקדש ונושאים את הארון, כי שבט זה "הובדל לעבוד את ה' לשרתו, ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים" (רמב"ם שמיטה ויובל פי"ג הי"ב). ומטעם זה גופא שחרר פרעה את בני לוי מעול השעבוד, כי "מנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי, שהיו חכמיהם וזקניהם, והכל סבה מאת ה'" (רמב"ן שמות ה, ד).

וזהו עומק דברי יעקב אבינו "לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון" – ששבט לוי לא ישא את מיטתו, דבר המורה על תחילת השעבוד, כי הוא נעלה ומרומם מעניין הגלות, שהלא הם נושאי הארון ומורי תורה שמשוחררים מן השעבוד.

יוסף מעניק את הכח להתרומם ולהתבדל מחשכת הגלות

וכשם שלוי הי' נעלה מעניין השעבוד, כך גם יוסף הי' נותן כח ועוז לשאר שבטי י-ה. אלא שהשפעתו של יוסף הייתה בסגנון אחר, והיא נרמזת בדברי יעקב "יוסף לא ישא שהוא מלך":

שבט לוי לא שללו את השעבוד והגלות, ואדרבא, הם ידעו והשיגו את תכלית הגלות ומטרתה, ודאגו לנצלה היטב בכדי להשיג את יתרון האור וההתעלות מתוך חשכת הגלות.

ולעומתם, יוסף הי' נעלה מן השעבוד באופן שהגלות הייתה מושללת אצלו לגמרי. דיוסף הי' בדוגמת אביו יעקב (ראה לקוטי שיחות חט"ו עמ' 436. וש"נ), כפי שנאמר (וישב לו, ב) "אלה תולדות יעקב – יוסף", וכשם שיעקב הי' נעלה ומרומם מעניין של גלות ולא הי' שייך בזמנו שום שעבוד וגלות, כך גם יוסף הי' שליט ומושל על מצרים – ההיפך המוחלט של שעבוד וגלות.

וזהו השפעתו של יוסף על בני ישראל הנתונים לשעבוד מצרים, שנותן להם את הכח לזכור תמיד ששייכים המה אל יעקב, שעובד את השי"ת באופן נעלה, וממילא אינם מושפעים כלל מסביבתם ומטומאת מצרים.

ונמצא ששתי השפעות שונות מקבלים בית ישראל מלוי ומיוסף: יוסף מחזקם לזכור את מקורם ושורש חוצבם, ולא להיות מושפעים מן הגלות, ואילו לוי נותן בהם את הכח לנצל את הקושי והשעבוד על מנת להזדכך ולהתעלות ולהשיג את מטרת ותכלית גלות מצרים.

להשאר ב"בית אבי", ומאידך להתעלות "בארץ עניי"

ומעתה יתברר באופן נפלא מה שציווה יעקב "מנשה ואפרים יהיו תחתיהם":

מנשה ואפרים נקראו שניהם על שם גלותו של יוסף, מנשה – "כי נשני אלוקים את כל עמלי ואת כל בית אבי", ואפרים – "כי הפרני אלוקים בארץ עניי" (מקץ מא, נא-נב). ועל פי מה שנתבאר למעלה, הרי מנשה ואפרים מבטאים היטב את הכוחות וההשפעות שמעניקים לוי ויוסף אל שאר השבטים, בשעת נשיאת ארון יעקב ותחילת השעבוד.

דשלוcho של לוי הוא אפרים, ושליחות זו הוא עניין הכח שמעניק לוי אל בני ישראל, שידעו לנצל את "ארץ עניי" בכדי להתעלות ולהגיע ל"הפרני אלוקים", שעל ידי שמתחזקים לעומת קשיי הגלות – הם מתרוממים ומתעלים.

ושלוcho של יוסף הוא מנשה, וכזה מתבטאת השפעתו של יוסף אל בית ישראל, שהלא שמו של מנשה מורה על כך שאין לשכוח ולהתנתק מהמצב שהי' קודם הגלות, ויש לזכור תמיד את "כל עמלי ואת כל בית אבי", שדרגתו האמיתית והפנימית של יהודי היא שייכותו אל יעקב ודרגתו המרוממת, ועל כן אין הוא מושפע מן הסביבה ומתעלה מעניין הגלות [ראה בארוכה בעניין מנשה ואפרים בלקוטי שיחות חט"ו עמ' 433 ואילך].

ומעתה מיושב היטב, שמחד אין יוסף ולוי בין נושאי הארון, כי אינם שייכים לתחילת הגלות. ומאידך שלחו תחתיהם את מנשה ואפרים, שהם רומזים על הכוחות המיוחדים שנותנים כל אחד מהם לבני ישראל בגלותם, אשר בעזרתם יעלו בני ישראל מגולה לגאולה.

פנינים

דרוש ואגדה

פעולת המצוות וחוקי הטבע

איתא בגמרא (תענית ה, ב): "רב נחמן ורב יצחק הוי יתבי בסעודתא, אמר ל' ר"נ לר"י לימא מר מילתא, א"ל הכי אמר רבי יוחנן אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה, בתר דסעיד א"ל הכי אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת".

ויש לבאר זה בעבודת האדם לקונו:

חידושו של ר"י ש"אין מסיחין בסעודה" אינו עצם הדין ד"אין מסיחין בסעודה", כי בוודאי גם ר"נ סבירא ל' כן, אלא החידוש של ר"י הוא שדין "אין מסיחין בסעודה" הוא גם בדברי תורה אף שתורה מגינא ומצלי (סוטה כא, א). כי חשש הסכנה "שמא יקדים קנה לושט" הוא באופן של "שכיח היזיקא" (פסחים ח, ב), ולכן גם בד"ת יש לזהר בזה (וראה במקור הדברים השק"ט בזה).

והיינו, שבדבריו בא ר"י לבאר ענין כללי באופן קיום התורה ומצוות, שפעולת התורה והמצוות צריכה להיות על פי טבע, ולכן במקום דשכיח הזיקא, יש לזהר מחשש סכנה.

אך ה"אפשר לומר שדבר זה הוא מכיון שגם התורה ומצוות הן תחת הגדרות חוקי הטבע ולכן קיומן צריך להיות באופן טבעי, ועל זה ביאר ר"י "בתר דסעיד" - "יעקב אבינו לא מת", שכוונתו בזה לבאר שלא כן הדבר, אלא התורה אינה מוגבלת כלל והיא למעלה מן העולם, ולכן גם יעקב שכל מציאותו היא תורה - "יעקב איש תם יושב אהלים", גם הוא אינו תחת הגדרת הטבע, ו"לא מת".

וזהו מה שבא ר"י להשמיענו, שבקיום התורה ומצוות ישנם שני מצבים ואופנים:

כאשר "יתבי בסעודתא" ועוסקים עם עניני העולם, אזי "אין מסיחין בסעודה" גם בדברי תורה, כי רצה הקב"ה שפעולות קיום המצוות יהיו על פי הטבע דווקא, לפעול בתוך טבע העולם ולא לשנותו.

אך "בתר דסעיד", לאחר גמר העיסוק בבירור וזיכוך עניני העולם, הרי אז מתגלית מעלתן של התורה ומצוות מצד עצמן, שאינן מוגבלות בטבע הבריאה - "יעקב לא מת".

(נ"פ לקופי שיחות חל"ה עמ' 223 ואילך)

"קברו קברייא" בעבודת ה'

איתא בגמרא "אמר רבי יוחנן יעקב אבינו לא מת. . . וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא. . . מקרא אני דורש שנאמר. . . מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (תענית ה, ב).

והנה, אף שענין זה ד"לא מת" נאמר רק בנוגע ליעקב אבינו, מ"מ יש לבאר זה באופן השייך לכל אחד מישראל:

שנינו בר"פ חלק "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", שפירוש עוה"ב כאן הוא עולם התחי' (רע"ב למשנה סנהדרין שם, ועוד). והטעם לזה שכל ישראל יזכו לזה מפורש בהמשך המשנה "שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר", והיינו, שמצד זה שגופו של כל אחד מישראל הוא "נצר מטעי מעשי ידי" של הקב"ה יקומו כל ישראל לתחיית המתים.

ונמצא, שבכל אחד מישראל קיים ענין "לא מת", שהרי כל אחד מישראל הוא "נצר מטעי" ויקום בתחיית המתים, ואז גופו יהי' קיים בקיום נצחי.

והדרך לבוא לזכות ולהגיע לתחיית המתים מבואר גם כן בגמ' זו, שהוא על ידי עבודת "ספדו ספדנייא כו' וקברו קברייא":

קבורת הגוף היא עבודת ביטול הגוף, כי בתוכנו הרוחני "אל עפר תשוב" אינו רק החזרה לעפר כפשוטו אלא גם העבודה הרוחנית ד"נפשי כעפר לכל תהי'", שעבודה זו בביטול וענווה "אל עפר תשוב" - "קברו קברייא" היא הדרך לזכות לתחיית המתים "יעקב לא מת" - בגאולה העתידה לבוא במהרה בימינו.

(נ"פ לקופי שיחות חל"ה עמ' 228)

חידושי סוגיות

עיון ופלפול בסוגיות הפרשה

חילוק בין בבלי לירושלמי בענין הכשר והכנה למצוה

יבאר החילוק בין בבלי לירוש' סוף קידושין דאזלי לשיטתייהו כאן בענין אי ההוה מכריע את העתיד או לאו, ויבאר החילוק היוצא מזה בדיני הכשר מצוה והידור מצוה / עפ"ז יחדש עומק בפלוגתא בין תרגום אונקלוס לתרגום יונתן בפרשתנו, ויסיק נפק"מ לענין דין קרבנות כשאפשר לבנות מזבח ולא בית

במאי קמפלגי ומאי טעמא מר לא סבר כמר.

והנראה בזה בהקדים הא דסוף קידושין "תניא רשב"א אומר מימי לא ראיתי צבי קייץ (מייבש קציעות בשדה, רש"י) וארי סבל (נושא משאות, רש"י) ושועל חנוני, והם מתפרנסים שלא בצער, והם לא נבראו אלא לשמשני, ואני נבראתי לשמש את קוני, מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער, אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו", ונראה לומר דלא רק לדרשא אתא אלא יש כאן חידוש בגדרי דין הכשר מצוה.

בפרשתנו עה"פ "בנימין זאב יטרף" תרגם אונקלוס "בנימין בארעי" תשרי שכינתא ובאחסנתי יתבני מקדשא", אבל תיב"ע כתב "בנימין שבט תקיף כדיבא טרפי" בארעי" תשרי שכינת מרי עלמא ובאחסנתי יתבני בית מוקדשא", וכ' הגאון מרגצוב בפירושו על התורה דפלוגתא יש כאן כי "באחסנתי יתבני מקדשא" קאי על המזבח שנק' בל' הש"ס זבחים נד ע"א "מקום מקודש לדמים", והיינו כדעת לוי בזבחים שם דנותנים דמים רק על חלק היסוד, חלקו של טורף - בנימין, ולא על שאר היסוד שבחלק יהודה; משא"כ "באחסנתי יתבני בית מוקדשא" היינו בית המקדש בכללו [עיי' זבחים שם ע"ב, קיח ע"ב, יומא יב ע"א, ואכ"מ] שהוא בחלקו של בנימין. ויל"ע טובא

בחפצי העולם כהכנה והכשרה לקיים בהם המצוות [אלא שממשיך ומשמיענו שלפועל אין הדבר מתקיים ע"י חיות הנ"ל וצריך האדם לטרוח בזה בעצמו בצער כו', לפי ש"הרעותי את מעשי" (עיי' סנה' נט:), והיינו ע"ד הא דצריך לטרוח לפרנסתו ואילו ה' עושה רצונו של מקום היתה מלאכתו ע"י אחרים (ברכות לה:)].

דהנה סדר הכשרת הדבר הוא בג' אלו, דתחילה צריך שינוי בגוף הדבר כקציעות המתייבשות ובאות לידי שלימותן הראוי לשימוש, ואח"כ צריך לשאתו ולהביאו אל המקום הנכון לו, ולאח"כ להכניסו לרשות המתאימה, כחנווני הנושא ונותן ומכניסו לרשות שבה יבוא לשימוש. וכן הוא סדר המצוה, דתחילה צריך לשנות גוף הדבר שיהי' שלם וראוי למצוה, כגון מלאכת עיבוד קלף לתפילין כו', או באתרוג ולולב וכו' להפרידו שישתנה ממחובר לתלוש, וגזיזת צמר לציצית, ואח"כ צריך לוודא שיובא הדבר למקום שראוי לקיים בו המצוה, כגון שדבר הראוי למצוה נמצא במקום שאסור ליכנס בו (עיי' ע"ז יא: וז"ע"א ואילן). ועוד מצינו דלעתים דרושה גם הכנה דשינוי רשות קודם שיוכלו להשתמש בדבר לדיני התורה, בדומה קצת להא דעמון ומואב טיהרו בסיחון (חולין ס:).

ומעתה יש לבאר דנחלקו כאן הבבלי והירוש' בגדרי הכשר מצוה, ועל יסוד מה שכבר הוכח במק"א דהבבלי והירושלמי נח' בדיני התורה היכא שצריך להכריע בין ההוה לעתיד, כגון החקירה (שד"ח כללים מע' ז כלל א-ג) אי דין זריזין מקדימין למצוות מכריע לקיים המצוה מיד אף שעיי"ז לא תהא מצוה מן המובחר "ברוב

ובהקדים דהמפרשים האריכו בשייכות כל אומנות לחי' שנזכרה עמה ע"פ טבע תכונותיהן כו', אולם עדיין לא נתבאר בדבריהם סו"ס למה בחר רשב"א סוגי אומנות אלו (וממילא הזכיר בעלי החיים הנ"ל), והרי מצינו עוד תכונות של אומנות בחיות, כגון "אילה שלוחה" וכיו"ב.

והנה בירושלמי גריס "ראית מימין ארי סבל צבי קייץ שועל חנוני זאב מוכר קדרות". ויל"ע בטעם שהוסיף זאב מוכר קדרות, ועוד שלכאור' אין בזה הוספה על שועל חנוני, וגם מאי שייכא לזאב דוקא. וכן יל"ע בשינוי הסדר מן הבבלי שהקדים סבל לקייץ (ולכאור' סדר הראוי הוא דתחילה מייבשין קציעות ואח"כ נושאים אותן אל החנווני, וק"ל).

ותחילה יש לבאר מהו שהקדים רשב"א לק"ו "והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוניי", הרי זאת כבר הזכיר שוב בתוך הק"ו גופא לאח"כ ודי בכך. אלא י"ל דרצה להדגיש כאן יסוד בפ"ע, דהנה ידוע דכל העולם לא נברא אלא בשביל איש ישראל, עיין ברכות ו: וסנהדרין לו ע"א, והאריך בזה הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ איך הכל לתועלת איש ישראל. ובזה בא רשב"א להוסיף ולחדש הקדמה כללית, דהא ד"הם לא נבראו אלא לשמשני" ה"ז דוקא בשביל "אני" כפי ש"נבראתי לשמש את קוניי", היינו דתפקיד הנבראים "לשמש" האדם הוא באופן שיקיים עיי"ז האדם את התורה.

וג' התכונות שמנה, קייץ סבל וחנוני, הן רמז על ג' הפעולות הכלליות הדרושות

וע"פ מה שחילקו בש"ס (תענית ח ע"א) דארי דורם ואוכל מיד על אתר וזאב "טורף ואוכל", "שמולך לחוריו ואוכל שם" (רש"י) ועי"ז נהנה יותר (עיי' רש"י שם), והוא כענין אכילה ע"י קדירה, שממתינים עד שיתבשל הדבר ותהי' ממנו הנאה, אבל ארי הוא כמשל מי שאינו ממתין ואוכלו חי מיד. והוא כנ"ל, דלהירוש' עדיף לדחות ולהמתין ובלבד שיהי' הדבר משובח ומהודר יותר כו' (ועיי' בלק"ש חט"ו ע' 7-456, דיש למצוא יסוד כמעט מפורש במשנה לפלוגתא זו בין בבל לא"י - במנחות צט:).

ומעתה י"ל פלוגתת התרגומים בפרשתנו, כי י"ל דהמשלת השבטים לחיות הוא רמז על היות תקופת השבטים הכנה והכשרה למתן תורה, ע"ד ענין החיות הנ"ל, והנה תרגום אונקלוס הוא תרגום דבבל (תוד"ה כל מנחות מד, א. ועוד) ותיב"ע הוא דארץ ישראל (ירושלמי), ואולי לשיטתייהו, לדעת הירוש' ענין הזאב נדרש בהכנה והכשר למצוה, ולהכי פי' ד"בנימין זאב יטרף" האמור כאן קאי בהכנה והכשר להנזכר בהמשך "בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל" - הקרבת ואכילת הקרבנות, ולהכי תרגם "ובאחסנת" יתבני בית מוקדשא", כי בית המקדש הוא הכנה והכשרה לעבודת הקרבנות (עיי' היטב ל' הרמב"ם ריש הל' ביהב"ח), וכשם שענין הזאב מורה על הידור ושלמות בהכנה והכשר, ה"ה הכא שהקרבה יכולה להיות גם כשאין בית (עדיות פ"ה מ"ו. וזכאים סב ע"א), אבל מובן שכשיש בית ה"ז שלמות במזבח וקרבנות. משא"כ לדעת הבבלי ענין הזאב אינו מוכרח בהכנה והכשרה למצוה, ולפיכך תרגם דענין ה"זאב

עם", או שהמעלה והיתרון דמצוה מן המובחר בעתיד מכריעה ומוטב להמתין ולעשות ברוב עם [ועד"ז כשלפניו בבוקר ד' מינים בלתי מהודרים, ובהמשך היום יבואו מהודרים יותר]. דלהבבלי ההוה מכריע ולהירוש' העתיד מכריע, עיי' לקו"ש ח"ד הוספות לט"ו באב.

ועתה י"ל דאף בהכנה לקיום מצוה מחלוקת, וזהו הפלוגתא כאן מי קודם, קייץ או סבל, דהנה תאנים "אין לקיטתן כאחת אלא יש באילן זה מה שנגמר היום ויש בו מה שיגמר לאחר כמה ימים" (רמב"ם הל' מת"ע פ"ב ה"ב), וא"כ כשנגמרת התאנה יש בידינו ברירה ליקח תיכף התאנות היחידות לייבשן בשדה או להמתין עד שיגמרו הרבה תאנים ורק אז להביאן ליבוש במקום השמש, ואזי תהי' הבאתן ליבוש ע"י סבל, וכ"ה בהכשר מצוה, לדעת הבבלי שהקדים קייץ לסבל, יש לעשות הפעולה הראשונה המתאפשרת להכשיר חפץ למצוה, פעולת "קייץ", אפי' אם יש מיעוט בדבר, מיעוט בכמות - שיש רק חתיכה אחת של עור, ובאיכות - שאינו עור מן המובחר, אבל להירוש' טפי עדיף להמתין עם הקייץ עד שיובא ע"י הסבל עוד, היינו שיתאפשר להכשיר ולהכין דברים רבים יותר ומשובחים יותר עבור המצוות, כגון עור גדול ומשובח יותר לתפילין, כי י"ל דגם לענין הכנה והכשרה דחפץ המצוה נוגעת מעלת השלימות וההידור, וכבר אז שייך מעין דין "הקריבהו נא לפחתך" ו"כל חלב לה'", ולהכי כדאי שיהי' בריבוי.

וזהו זאב מוכר קדירות שבירוש'

כאן מורה רק על עיקר המכוון שבמצות הקרבנות (המדוברת כאן, כנ"ל), שהוא "מקום מקודש לדמים", ענין זריקת הדם (דהכפרה היא בדם, זבחים ו ע"א).

וע"פ הנ"ל נמצא נפק"מ להלכה – היכא דיש אפשרות לבנות רק מזבח להקריב קרבנות ואי אפשר לבנות את כל הבית. דלדעת הבבלי ות"א יש מקום לומר שיבנו מזבח להקריב עליו קרבנות, כיון שכך יוכלו תיכף לקיים מצות הקרבת הקרבנות (אע"פ שאי"ז קיום המצוה בשלימות, דליכא בית); משא"כ להירוש' ותיב"ע צריך לעכב הקרבת הקרבנות עד שיבנו המקדש, כדי שתהא הקרבה בשלימות יותר.

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

דברים היוצאים מן הלב

פעולות ודיבורים היוצאים מן הלב פועלים פעולתם, במוקדם או במאוחר;
חזקה על תעמולה שאינה חוזרת

וַיִּדְבֹּר עַל לִבָּם

דברים המתקבלים על הלב

(ויחי נ, כא. רש"י)

מוכרח הדבר אשר סוף סוף יפעלו הדברים פעולתם

בנועם נודעתי אודותו . . ועל דבר השתדלותו להרים קרן היהדות ע"י תעמולה מתאימה בענין נחיצות החינוך הכשר בפרט ושמירת תומ"צ בכלל, שגודל ערך ענין זה אין לשער. ואף שלפעמים נדמה שמדברים ועדיין אין נראית פעולה, הנה "אין אתנו יודע עד מה" בעיני השגחה פרטית, ובדברים היוצאים מן הלב הרי פסקה תוה"ק שנכנסים ללב השומעים, ובמילא מוכרח הדבר אשר סוף סוף יפעלו פעולתם.

ואף שהאדם הרואה, לא תמיד רואה הוא פעולה זו, הנה סיבת הענין אפשר להיות א) או שהפעולה תבוא לאחר זמן, (ב) או שה"אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב", ואפשר אשר בנפש כבר נודעזע השומע ונהפך החשך לנהורא ומרירו למיתקא.

אף שבאמת אין פרט אחד נוגע בהשני, שהמוכית והמעורר צריך להוכיח ובוזה כבר עשה מצותו שלו, בכ"ז הנה לנעימות העבודה הודיעונו חז"ל אשר נוסף ע"ז ששכר קיום המצות הוא, כמאמר רז"ל (אבות פ"ד מ"ב) "שכר מצוה מצוה", היינו קיום המצוה עצמה - הנה נוסף ע"ז השכר הוא זה שפעל על בן או בת ישראל לקרב את לבן לאבינו שבשמים, ומובן גודל השמחה משני הצדדים, הן מצד האב, השי"ת, והן מצד בנו יחידו, הוא הבן או בת ישראל - שנתקרבו זה אל זה ע"י דבור או פעולה של המוכיח ומעורר,

וגדולה שמחה זו אשר פורצת גדר להשפיע להמוכית ומעורר ברכה והצלחה בהמצטרף לו בגשמיות וברוחניות...

(אגרות קודש ח"ו עמ' כוה)

ימשיך גם כשמרגיש שאין דבריו יוצאים מן הלב

...ומה שכותב שמרגיש הוא בעצמו שאין הדברים יוצאים מן הלב כו' וכו', הנה א) ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שאסור לדבר לשון הרע על אחד מבני ישראל ובמילא גם לא על עצמו הוא, ב) גם אם נכונה טענתו - הנה אין הסביבה והמושפעים שלו מחוייבים לסבול ולהיות חסרים על ידי זה, ודיו ההיזק שגורם לעצמו על ידי הנ"ל מבלי שיוסיף על ידי זה עוד הפסד של אחרים, ובמילא ח"ו מלהפסיק בתעמולה ובדברים של התעוררות שאומר, ואדרבה להוסיף ביאור בזה כנ"ל.

אלא שביחד עם זה צריך הוא לייגע את עצמו באופנים המתאימים לנפש האלקית שלו והנפש הבהמית והגוף הגשמי, אשר ידע אינש בנפשי' מצבו ומעמדו עכ"פ במקצת, ובמילא יוכל למצוא אמצעים פעילים להביא למטרה הדרושה, ונשען על פסק רז"ל (מגילה ו, ב) "יגעת ומצאת תאמין", הנה בטח יצליח בזה, ובפרט שזכות הרבים שמעוררם לתורה ומצות מסייעתו, ותהי' זאת נחמתו במצבו, נשען על הסברת הרמב"ם (הל' גירושין פ"ב הט"ז) המובא בכמה מקומות בדא"ח, אשר בעצם הנה כל איש הישראלי חפץ הוא למלאות רצון השי"ת אלא שיצרו הרע נלחם עמו, ולפעמים אונס אותו שלא להתנהג כדבעי, ועיין ג"כ בתניא פרק מ"א (נ"ח ע"א), וז"ל: "אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים - בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי, בכל לב ובכל נפש, מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה", עד כאן בהנוגע לענינו. ואחכה לבשורת טובות אשר ממשיך עבודתו לקרב לבן של ישראל לאביהן שבשמים ומרגיש לאט לאט ג"כ הטבה במצבו הוא.

(אגרות קודש ח"ו עמ' ק)

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

"חי חי יודוך ב' פעמים ח"י עולה ל"ו"

ברכת הצמח צדק לחסיד ישיש שנותרה סתומה במשך שבעים שנה עד שנודע
פשרה; שבעים שנים של חיים עם אמרת הרבי

יודוך

(יחי מט, ח)

כשיבא הזמן הראוי יעמוד על פשר הדבר

[מיומנו של כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ נ"ע, י"א אדר ראשון תרפ"ז:]

זה עתה קמתי משנתי והנני ממשיך לכתוב ממקום שהפסקתי תמול.

חבל שאתמול לילה קודם נסיעתי לא הספיקה לי השעה לשוחח עם הישיש החסיד
ר' צמח דוד מלוצין, אשר בא ערב שבת בצהריים. הנהו זוכר את אשר ראה בילדותו את
כ"ק אאזמו"ר הרה"ק צמח צדק בנסעו מפטרבורג.

אביו, החסיד ר' טובי' אהרן - מחסידי כ"ק אדמו"ר הזקן - לקחו עמו ללכת אל
העירה אשר דרך שם עבר כ"ק אאזמו"ר בחזירתו מפטרבורג - אלול תרי"ג - ויתעכב
שם לנוח מעת לעת. קהל גדול מהסביבה והגליל התאסף שמה, ואביו הרכיבו על כתפו
וזכה לראות את פני קדשו של כ"ק אאזמו"ר. ומשנת תרי"ג והלאה שהשתדך עם החסיד
הידוע ר' יעקב זאב המשפיע, הנה בכל שתי שנים הי' הולך לליובאוויטש.

ברשימתי משנת תרפ"ה רשום מה שספר לי החסיד הישיש רצ"ד מלוצין, את אשר
זכה לשמוע ביחידות הראשונה אצל כ"ק אדמו"ר צמח צדק - בשנת תרי"ג - אשר בתוך
הדברים אמר לו כ"ק אדמו"ר צמח צדק: "ח"י יודוך, ב' פעמים ח"י עולה ל"ו".
למה כיוון כ"ק אדמו"ר בדברי קדשו אלה - לא ידע. וכמה שעמל ויגע בעצמו לא יכול

להבין והניח הדבר כך, באמרו בדעתו: השי"ת יודע האמת, שהוא חפץ מאד לדעת מה שאמר לו כ"ק אדמו"ר, ובטח יסבב השי"ת שכשיבא הזמן הראוי, יעמוד על דבר זה.

"צמח דוד, זה לך הפעם השלשים" וששה שאתה בליובאוויטש"

[הוסיף החסיד ר' צמח דוד לספר:] שבעים שנה עברו מאז – תרי"ג – ששמעתי מכ"ק אדמו"ר את דברי קדשו ביחידות הראשונה את המאמר "חי חי יודוך, ב' פעמים ח"י עולה ל"ו", ואני באתי לליובאוויטש בקיץ תרפ"ג לזכות להשתטח ולבקר בהיכל קדשו של כ"ק אדמו"ר [ה'צמח צדק] ובנו כ"ק אדמו"ר [מוהר"ש]. והנה, בעמדי אצל הציון הקדוש של כ"ק אדמו"ר צמח צדק ושפכתי שיחי לפני אלקי מרום, נזכרתי פתאום על היחידות הראשונה ועל המאמר ח"י ח"י יודוך, ונדמה לי שהנני רואה את כ"ק אדמו"ר [הצמח צדק] בחיים כמו שראיתי אז – בשנת תרי"ג – בבגדי קדש הלבנים כבגדי כהן גדול ביום הקדוש עומד – להבדיל – כן אמר החסיד רצ"ד – למולי ואומר: "צמח דוד, זה לך הפעם השלשים וששה שאתה בליובאוויטש. חי חי יודוך, ב' פעמים ח"י עולה ל"ו".

כרגע נפלתי על אדמת הקדש ובכיתי בכי תמרורים בצעקה פנימית, רבותי חנוני, אשר באחרית ימי אתקן כל מה אשר עלי לתקן בירידת נשמתי למטה. שבוע שלם התעכבתי אז בליובאוויטש, ובכל יום ויום – מאז הבקר עד כי ינטו צללי ערב – הייתי בהיכל הקודש ובבית הכנסת של האהל.

כה חזר לפניי את ספורו הרב צמח דוד – תמול – מה ש[כבר] ספר לי בשנת תרפ"ה [שנתיים קודם כתיבת יומן זה]. והוסיף [עתה] לומר כי כחותיו הולכים ודלים, והוא מתכוון לנסוע לרוסטוב על נהר דאן [מקום מנוחת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע] לקבל ברכת הדרך מאת כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב], ומשם לליובאוויטש [פעם נוספת] לקבל ברכת הדרך מאת הרבנים, ו[אז] יחזור לביתו להכין עצמו ללכת בדרך כל הארץ, כי כבר נתמלאו לו תשעים ושלוש שנים.

על פי בקשתי הסכים להתעכב בלנינגרד עד אשר אחזור ממסעי, כי הנני רוצה להתוועד עמו איזה ימים, כי בהיותו בלנינגרד – ליובאוויטש בנוסח אנ"ש והתמימים [באותה תקופה התגורר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע בלנינגרד] – שמעתי ממנו הרבה ספורים מה שהוא בעצמו הי' נוכח – כרשום ברשימה [משנת] תרפ"ה – בעל זכרון נפלא הוא הרצ"ד ומסודר, והרבה הרבה יש ללמוד ממנו.

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

חמימות בקדושה ובלעומת זה

יכולים לחשוב: מה הרעש כל כך שאין חיות והתלהבות בקדושה, הרי אינו עושה דברים הפכיים? יש לדעת, שאי אפשר להיות לא כאן ולא שם (ללא חיות והתלהבות בקדושה, וגם ללא חיות והתלהבות בעניני רע), כי, אם יש קרירות לקדושה, נעשים מונחים סוף-סוף בטומאה, ר"ל

עיקרו הוא בעניני תורה ועבודה.
ואף שלכאורה גם הקרירות הוא נברא שתכליתו להביא תועלת בעבודה – יש הפרש בין קרירות לחמימות, שחמימות היא מציאות חיובית, שבאה מצד החיות דוקא, משא"כ הקרירות שמציאותה הוא העדר, שבהעדר החיות והתנועה ממילא נעשה קרירות, וכיון שמציאותה הוא רק העדר, אינו שייך לומר שתכלית בריאתה היא בשביל התורה, כיון שאינה בריאה, משא"כ בחמימות, כנ"ל.

החמימות בעניני העולם השתלשלה מהחמימות בקדושה

ולחוסף, שלאמיתתו של דבר הוצרך להיות ענין החיות והחמימות בקדושה

ענין החום הוא מעלה בעבודה,
כדאיתא בספרי מוסר וחסידות (עין בקונטרס תורת החסידות לכ"ק מו"ח אדמו"ר עמ' 7) שכל הענינים דעבודת ה' צריכים להיות בחמימות דוקא.

ויתירה מזה: ע"פ הידוע שתכלית הבריאה היא בשביל ישראל, כמאמר "בראשית, בשביל ישראל שנק' ראשית" (פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ), ובישראל גופא הוא בשביל ענין התורה שבישראל ("בשביל התורה ובשביל ישראל"), היינו, שתכלית הבריאה היא כדי שישאל יקיימו את התורה, וכדאיתא במס' ברכות (ו, סע"ב) "כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה", ועד"ז במס' קדושין (משנה וברייטא סוף קידושין – ע"פ גירסת הש"ס כת"י) ש"הם לא נבראו אלא לשמשני, ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוניי – מובן, שגם ענין החום שנברא בעולם בשביל התורה וישראל

שלא עשה לו מאומה, אלא ששמרו מכל החיות, ואחרי שבת רכב עליו האוה"ח ונסע עליו עד שהשיג את השיירא, ע"כ המעשה. והביאור בזה - ע"פ מארז"ל "אין חי' רעה שולטת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה", ולכן כשראה הארי אות הברית, שברית הוא לשון התקשרות, ובו נראה ביותר הצלם אלקים, אמיתית ענינו של האדם, אזי לא חי' לו שליטה עליו, ואדרבה, ענינו אינו אלא לשמשו.

ומזה מובן גם בנוגע לענין החמימות - ששייכותה בעניני העולם אינה אלא בשביל הבחירה, אבל עיקרה הוא בקדושה דוקא.

חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא לי'

אמנם, יתכן מעמד ומצב ד"חמרא אפילו בתקופת תמוז קרירא לי' (שבת נג, א). דהנה, ענינו המיוחד של חודש תמוז הוא שבו היא תקופת החום. ואמנם, בשאר התקופות לא מתייחס ענין הקרירות לחמור דוקא, שהרי יתכן שהקרירות היא מצד העדר תוקף החום, ורק בתקופת תמוז, תקופת החום, מתייחס הקרירות ל"חמור" דוקא, שהקרירות שלו ("קרירא לי'") בזמן של תוקף החום היא הוראה על החומריות ("חמרא").

וענינו בעבודה הרוחנית - כדכתיב "כי שמש ומגן הוי' אלקים" (תהלים פד, יב), ובתקופת תמוז הוא תוקף החום ד"שמש הוי'". והיינו, שגם בזמן שמאיר תוקף החום ד"שמש הוי'" יש בו ענין הקרירות,

דוקא [וענין זה נרמז במרז"ל (ב"ר פט"ז, ב) דלא נברא זהב אלא בשביל ביהמ"ק], והטעם שיש חיות וחמימות גם בעניני העולם, הוא, כדי שיהי' ענין הבחירה, שהרי, אם הי' ענין החיות והחמימות רק בקדושה, לא הי' ענין הבחירה, ולכן הוצרך להיות חיות וחמימות גם בשאר ענינים.

דוגמא לדבר:

איתא במאמר של כ"ק אדמו"ר נ"ע (סה"מ תרנ"ו (קה"ת תשד"מ) ע' שיט - בשוה"ג) ש"לעתיד לבא יהי' ציור גופות האומות כמו בעלי חיים, ועכשיו הוא בשביל הבחירה כו'". כלומר: ההפרש בין אדם לבהמה הוא אשר האדם הולך בקומה זקופה (ובמילא המוח הוא למעלה מהלב, ולכן שליט עליו), והלב הוא למעלה מהרגלים, משא"כ בבע"ח שאצלם הוא הכל בשוה. ועפ"ז הי' צ"ל אצל אומות העולם כמו בבע"ח, ולמה נבראו בקומה זקופה? והביאור, שאילו נבראו כמו בע"ח, לא הי' מקום לענין הבחירה, ולכן נבראו ג"כ בתבנית ציור אדם, אבל אינם כלל בהמעלה דאדם, ודוקא ישראל הם במעלת אדם, דאדם אתם כתיב.

- שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שאחד שאל אצל כ"ק אדמו"ר מהר"ש (כמדומה) בענין שמירת הברית, ואמר לו כ"ק אדמו"ר מהר"ש שענין השמירה הוא כמו שהי' אצל האור החיים, שפעם נסע האוה"ח עם שיירא במדבר, וכשהגיע שבת לא רצו לחכות עליו ונשאר לבדו, ובא אליו ארי, והראה לו האוה"ח את אות הברית, וכשראה זאת, הנה לא זו בלבד

זיך אָפּ און גייט ניט ווייטער". - וזהו ההפרש בין חמור לסוס, שסוס, כאשר מכים אותו, ממשיך לילך הלאה, משא"כ חמור, גם כאשר מכים אותו אין זה מועיל מאומה.

וכדי לברר ולזכך את החמור, שעניני התומ"צ לא יהיו עליו למשא, ועד שירגיש שזהו כל החיות שלו - אי-אפשר להתחיל בהבנה והשגה ע"פ שכל, כי, מצד תוקף החומריות לא יוכל לקבל זה, אלא ראשית העבודה היא באופן של קבלת עול דוקא, ועי"ז יוכל להתברר ולהזדכך עד שסוכ"ס לא יהיו עניני התומ"צ למשא, אלא אדרבה, שירגיש שזהו כל חיותו.

והתחלת העבודה דבירור וזיכוך החומר היא בחודש תמוז, כשמאיר תוקף החום ד"שמש הוי"ו - שלכל הפחות בזמן זה לא יהי' בבחינת "חמרא בתקופת תמוז קריא לי", אלא יורגש אצלו חיות וחום בעניני קדושה, ועי"ז תומשך החיות והחמימות בעניני קדושה על כל השנה כולה.

(ש"פ שלח תשי"ז)

ואין בו שום חמימות וחיות בעניני קדושה, מצד תוקף החומריות.

והעצה לזה - כתורת הבעש"ט שנתגלתה ונתפרסמה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א. וש"נ) - "כי תראה חמור, כאשר תסתכל . . בהחומר שלך שהוא הגוף, ותראה, שונאך, שהוא שונא את הנשמה . . ועוד תראה שהוא רובץ תחת משאו שנתן הקב"ה להגוף שיזדכך ע"י תומ"צ והגוף מתעצל בקיומם, ואולי יעלה בלבבך, וחדלת מעזוב לו, שיוכל לקיים שליחותו, כי אם תתחיל בסיגופים לשבור את החומריות, הנה לא בזו הדרך ישכון אור התורה, כי אם, עזוב תעזוב עמו, לברר את הגוף ולזככו, ולא לשברו בסיגופים..."

ויש להוסיף בביאור תורה הנ"ל:

אצל "חמור" - עניני התומ"צ הם "למשא", כמאמר "כשור לעול וכחמור למשאוי", ולא עוד אלא שלפעמים אינו רוצה לשאת המשא דקיום התומ"צ, שזהו"ע "רובץ תחת משאו", "ער שטעלט

למי איכפת שאין חיות והתלהבות בקדושה?

בכדי להיפטר ולצאת מהלעומת-זה, יש להכניס חמימות וחיות בעניני הקדושה, כי התחלת כל מיני רע היא הקרירות.

יכולים לחשוב: מה הרעש כל כך שאין חיות והתלהבות ("קאָך") בקדושה, הרי

אינו עושה דברים הפכיים, ולמי איכפת שאין חיות והתלהבות בקדושה?

יש לדעת, שאין זה כמו שחושבים, שאפשר להיות לא כאן ולא שם (ללא חיות והתלהבות בקדושה, וגם ללא חיות והתלהבות בענייני רע), כי, אם יש קרירות לקדושה, נעשים מונחים סוף-סוף בטומאה, ר"ל.

ולכן משקיע היצה"ר כחות והשתדלות רבים כל כך כדי לקרר יהודי שלא יתפעל מאלקות, שאפילו בשעה שרואה נס ומופת גלוי, בא אליו היצה"ר וטוען: מה לך להתפעל מענין זה, הרי אתה עצמך מאמין שכל הענינים באים מהקב"ה, והקב"ה הוא כל יכול, שלגביו כל העולמות אינם תופסים מקום, וא"כ פשיטא ששלש אותיות אינם תופסים מקום אצלו, וביכלתו להחליף צירוף אותיות "חמץ" בצירוף אותיות "שמץ", ו"מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק", ומדוע צריך אתה להתפעל ולצאת מהכלים?

כוונת היצה"ר היא לקרר אותו מהתפעלות אלקית, ולפעול בו קרירות לקדושה, שזהו המקור לטומאה.

ולכן יש לזכור שהדבר הראשון שיש לעשות כדי להיפטר מזה הוא – להתחיל לחיות ולהתלהב בעניינים של קדושה. וכשם שצריך לפעול בעצמו את החמימות בקדושה, כך צריך הוא לפעול בעצמו את הקרירות לענייני העולם.

(ש"פ וארא תשח"י)

בכדי לכבות את ה"לא", מוכרחת להיות "אש תמיד"

רבנו הזקן סיפר על אחת מה"תורות" ש"אמר מורי (הרב המגיד) לפני ביחידות, (ש)היתה "תורה" על הפסוק "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה". וחלקה: "מצות עשה להבעיר אש על המזבח, מזבח הוא "אדם כי יקריב מכם", וההקרה עצמה אינה מספקת, וצריכים להבעיר אש על הקרבן אשר מכם, ואש זה – "לא תכבה", שהיא מכבה את ה"לא"."

פתגם זה של המגיד מלמדנו, שבכדי לכבות את ה"לא" מוכרחת להיות "אש תמיד", להט ("קאץ") תמידי בתורה ומצוות.

לא די בכך, שבעבר, או אפילו זמן קצר קודם לכן, הי' בו להט בתורה ומצוות. הלהט צריך להיות תמידי, כי, אם עומדים בקרירות למשך זמן קצר, יכול בינתיים להתגנב ("זיך אריינכאפן") ה"לא".

וזהו גם הטעם לזכירת מעשה עמלק בכל יום ויום – צריכים לזכור תמיד שלא

ליתן מקום, ח"ו, להקרירות דעמלק, אפילו לרגע אחד, כמ"ש "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה".

(ש"פ צו תשי"ז)

קרירות השכל מראה על העדר החיות

ישנו מאמר מהבעש"ט, במענה על הטענה שטענו על חסידים שבאמצע התפלה מתנענעים ("זיי וואָרפֿן זיך") ועושים תנועות עם הידים ושאר האברים, בה בשעה שבעת התפלה צ"ל בביטול כעומד לפני המלך, "כעבדא קמי מרי" - והשיב הבעש"ט ע"פ משל לאדם שטובע בנהר ועושה תנועות שונות כדי להציל את עצמו, הנה גם אם העומד על שפת הנהר חושב שמוטב הי' להטובע בנהר לעשות תנועות אחרות כדי להנצל, מ"מ, לא יהיו לו קושיות על הטובע בנהר, שכן, בהיותו במעמד ומצב של טביעה בנהר, הרי זה נוגע ביותר בעצם נפשו, ובשעת מעשה אינו יכול לחשב בדיוק איזה תנועות כדאי לו לעשות...

וכמו"כ כאשר יהודי עומד להתפלל, ומתכוון שהקב"ה הוא "מקור מים חיים", וכל הפורש ממנו הרי זה כמשל הדגים שבים שכאשר פורשים מן הים מיד מתים (כדאיתא בגמרא) - הרי כיון שענין זה נוגע בעצם נקודת נפשו, כמבואר בחסידות בענין "בכל מאדך", אינו יכול בשעת מעשה לעמוד בקרירות ולהגביל את תנועותיו כו'; ואם בשעת מעשה נשאר בקרירות, ויכול להבחין ("פאָנאַנדער-קלייבן") בשכלו ולהגביל את תנועותיו - הרי זה ראי' שעדיין חסר אצלו הענין ד"בכל מאדך", ואולי חסר לו עוד משהו לפני "בכל מאדך"...

כאשר עומדים בתנועה של קרירות השכל, הרי זה הוראה על העדר החיות, כנ"ל שקרירות היא העדר החיות. וכדברי אדמו"ר הזקן אודות המחונכים שלו: "זוטרא דבכו מחי' מתים", שיש בכחם להחיות גם את השכל, אף שמצד הקרירות דהשכל הרי הוא בבחינת "מת".

(ש"פ עקב תשמ"ז)